

A TÁJ- ÉS
NÉPKUTATÓ
KÖZPONT
KIÁLLÍTÁSA

1938. NOVEMBER

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA

A KÖZPONT SZÉKHELYE A MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDO-
MÁNYI INTÉZET, IV., PÁZMÁNY PÉTER-TÉR 1. TEL.: 184-623.
MUNKAHELYISÉGE : IV., KECSKEMÉTI-U. 9. FÉLEM. TEL.: 384-149.

„ÉN NEM HÍZELKEDHETEM, ÉDES NEM-
ZETEM, tenéked, hogy hazugsággal dicsérjelek.
Hanem én megmondom magadnak fogatkozásodat
olyan szívvvel és szándékkal, hogy megismervén ma-
gad is, reformáld vétkeidet.“

ZRINYI MIKLÓS.

„IGAZSÁGOKAT, HABAR KESERŰK IS,
VÉGRE KIMONDANI nemcsak hasznos, sőt szük-
séges ; mert az önisméret minden előmenetel s jobbu-
lásnak legelső kezdete. Kellemetlen ugyan, de józanabb
hombelítül, rokontul hallani, mint inkább idegen dor-
gálóra várni.“

SZÉCHENYI ISTVÁN.

MI A TÁJ- ÉS NÉPKUTATÓ KÖZPONT?

A Táj- és Népkutató Központ egybefoglalása azoknak a tudományos munkaszervezeteknek, amelyek a magyar államra váró nemzeti feladatok sikeres megoldásának a tényekkel összhangban álló tudományos feltételeit igyekeznek kidolgozni. Három professzornak egymástól függetlenül, évekkel ezelőtt megkezdett kutatásaiból nőtt ki, akik a *célban* találkoztak, s most az egymást kiegészítő munkára *egyesültek*, hogy bekapcsolódó más tudományszakok képviselőit is bevonva kutatásaikat *elmélyítsék*.

Gróf Teleki Pál, a kir. József Műszaki és Gazdasági Egyetemen a földrajz tanára, *a nemzetet alkotó emberek* természeti környezetével, a földdel, Györffy István, a kir. m. Pázmány Péter-tudományegyetemen a néprajz tanára, az emberekkel, nemcsak a magasabb társadalmi osztályok tagjaival, hanem a hagyományőrző réteggel, a néppel is, tehát a *nemzet egész testével*, míg Magyary Zoltán, a kir. m. Pázmány Péter tudományegyetemen a közigazgatási jog tanára, a Magyar Közigazgatástudományi Intézet igazgatója, *az államnak a nemzeti feladatok megoldásában betöltött szerepével*, erre szolgáló szerveivel és azok működésével, a *közigazgatással* foglalkozott kutatásaiban. Vizsgálódásaikban mindig a *magyar* problémát, és pedig annak *egészét* tartották szem előtt, mindig a *konkrét adottságokból* indultak ki, amelyeket *tény-megállapító* felvételekkel állapítottak meg és mindig az *induktív módszert* alkalmazták. Ezért juthattak el, bár különböző irányokból indultak, a közös nagy témához: *a magyar jövő lehetőségeinek és a magyar adottságokkal való legjobb alakításának tudományos tárgyilagossággal való vizsgálatához*.

A *geografus* megállapította, hogy Magyarország területe földrajzilag nem egységes. A természet által alakított élet-egységei a *tájak*, amelyeknek határvonalait kijelölte. *Az etno-*

grafus abból indul ki, hogy nálunk 1848-ig *a nemesség volt a nemzet*, s annak hagyományait tartottuk nemzeti hagyományoknak. 1848 után azonban a nemesség utóda, a *középosztály, sok új, jobbára idegen, elemmel bővült*. A világháború után be kellett látnunk, hogy sem a magyar történelem, sem a magyar nyelv nem bizonyult olyan nemzetfenntartó hagyománynak, amely urat-parasztot, magyart-nemmagyart elszakíthatatlanul egybeforrasztott volna. *Van azonban a magyar nyelven kívül egy olyan magyar nemzeti műveltségünk, melyet az ország lakosságának háromnegyedrésze, a parasztság vall magáénak, ez a néphagyomány*. Ez a műveltség-állomány időtlen-idők óta halmozódik. Évtizedek és évtizedek emlékei egyformán felfalálhatók benne. Nagy értéke, hogy általános és egyenlő. A hagyományos népi művelődés az élet minden vonatkozására kiterjed. A nép ezt a bölcsőtől a sírig tanulja. A hagyományokat a népből kiverni nem lehet. *A magyar nép nyelvén mit sem változtatott az a körülmény, hogy a középosztály századokon át latin nyelven írt és beszélt, majd a nemzeti eszme fellobbanásakor deákos, németes, franciás iskolával, nyelvújítással akart magasabbrendű nemzeti nyelvet létesíteni*. Végül is Petőfi és Arany magyar népi hagyományérezékén keresztül diadalmaskodott a népnyelv. *Vajjon nem érkezett-e el az ideje, hogy a középosztály revidálja a nemzeti kultúráról vallott eddigi felfogását s a néphagyományokat tegye a magyar nemzeti kultúra alapjává?* Ha ezt megvalósítjuk, áthidaltuk azt a roppant szakadékot, amely a nép és a középosztály között fennáll, s megszüntetjük a nemzet felső és alsó társadalmi rétegre való megosztottságát, amely az ugor-bolgártörök együttélés óta a jobbágység-nemesség társadalmi rétegein keresztül 1848-ig hivatalosan, *paraszt és úr* néven pedig napjainkig fennáll. Ennek a néphagyományt őrző rétegnek megértését, tájankénti különbségeinek megismerését keresik mindazok, akik a nemzet minden fiának emberi egyenrangúságát komolyan veszik és tudják, hogy a nemzet a jövőben csak mindezeknek a szolidáris erejével tudja megállni a helyét.

Ezeknek a rétegeknek megismerésére tettek szórványos kísérleteket a *falukutatók* is. Eredményekre hivatkozni tudó tagjaikat a Központ bevonja a munkájába, de eddigi célkitűzéseiken jóval túlmegegy. A falukutatók eddigi programját

az jellemezte, hogy a rendelkezésükre álló erőkhöz képest egyrészt csak egyes kis községek megvizsgálására vállalkozhattak és ezért az indukció alkalmazásához elég adatot nem szereztek, másrészt pedig, hogy vizsgálataikat önként korlátozták a *falú mínusz közigazgatás* alapra. *A közigazgatást tehát figyelmen kívül hagyták, pedig az a XX. század emberének életében fontos és egyre növekvő szerepet játszik.* A közigazgatásnak az emberekhez való viszonya az utolsó száz évben megváltozott. Egyrészt a technika nagy haladása és a közigazgatás szakszerűvé válása miatt a hivatásos közzolgálat rendszere terjedt el, másrészt a *jogállam eszményének egyoldalú érvényesülése* következtében háttérbe szorult, sőt elveszett a másik fontos szempont, hogy az emberi cselekvés természetes mértéke: a szükséglet kielégítésének foka, *az eredmény.* Mind a két ok lazította a közigazgatásnak a közigazgattakhoz való viszonyát, nehezítette, hogy a közigazgatás az embereket és a problémáikat behatóan ismerhesse és úgy kapcsolódhassék be az életükbe, hogy annak támasza és kiegészítője legyen. *Ezért a közigazgatásnak meg kell találnia az új keretek közt is a módot arra, hogy az embereket az eddignél jobban ismerje, róluk többet tudjon és elérje, hogy az állambatalom tárgyai helyett annak részeseiül érezzék magukat.* A falukutatásnak eddig az is hiánya volt, hogy csak diagnózist tudott csinálni, de a terápiára nem volt módja. *A közigazgatás hivatása a közállapotok terápiája, de viszont a közigazgatás eddig nem rendelkezett a pontos diagnózissal azzal a fokával, amit a ténymegállapításnak a kiállításon bemutatott módszerével elérhet.*

A kiállítás célja, hogy bemutassa, milyen módon keresi a Tájé- és Népkutató Központ a választ ezekre a kérdésekre. Véleménye mindig a tények pontos ismeretére, az adatokra van felépítve. Sohasem érzésekre és feltevésekre támaszkodik, a szemmértéket a mérőeszközzel váltja fel és ahol eddig hiányzott, új mérőmódszereket dolgoz ki. Így tudja megállapítani a feladatok nagyságát és megoldottságuk százalékát. *Ezzel a módszerrel a vizsgált kérdésekben kizárja a vitát a tényállás tekintetében és rendszerint megnyugtató érveket szerez a megoldási javaslatai számára.* Ezzel tud legjobban bátorítani a nagy nemzeti kérdésekkel való szembenézésre és tudja bizto-

sítani az állami cselekvés kívánatos ütemét és az államhatalomnak az eredményeken nyugvó *tekintélyét*.

A Táj- és Népkutató Központ a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1938. évi 28.220. számú rendelete alapján f. év októberében létesült. Hogy mindjárt működése kezdetén ezzel a kiállítással mutatkozik be, mutatja, hogy a Központ megalakulása nem kezdete a munkának, de alapja lesz a szélesebbkörű szervezett működésnek és az iskolája a nemzet vezetésére készülő értékes ifjúságnak.

A kiállítás előkészítésében és szervezésében nagy rész és elismerés illeti meg a három professzor tanársegédeit és tanítványait, különösen *dr. Kiss Istvánt, dr. Elek Pétert, Kovács Imrét, Kovács Pétert, Matula Istvánt és Vargha Lászlót*.

Budapest, 1938. évi november hó 21-én.

A Táj- és Népkutató Központot vezető hármás bizottsága:

Dr. gróf Teleki Pál
egyetemi tanár,
vallás- és közoktatásügyi miniszter,
elnök.

Dr. Győrffy István
egyetemi tanár.

Dr. Magyary Zoltán
egyetemi tanár.

A KIÁLLÍTÁS EGYES CSOPORTJAI.

I. terem.

NÉP ÉS FÖLD.

Magyarországon a birtokmegosztás sohasem volt kedvező. A nagybirtokok mindig igen nagy százalékát foglalták el a területnek. Így közvetlenül a háború előtt 20 millió katasztrális hold, az összesnek 40%-a tartozott az ezer holdnál nagyobb birtokok állományába. A háború után, annak ellenére, hogy közben földreform is volt, nem sokat változott a helyzet. A Csonkaország területét jelentő 16,081.844 katasztrális holdból még mindig 4,808.849 katasztrális hold az 1000 katasztrális holdon felüli nagybirtok. Ez a 30%-os részese-dés nyomasztóan hat az ország gazdasági, társadalmi, kulturális és — nyugodtan kimondhatjuk — politikai viszonyaira. *Az utóbbi évek állandó pergőtüze a nagybirtok és a feudális berendezkedés ellen ennek a felismerésnek az eredménye és hogy mindezideig nem sikerült a döntést kiharcolni, az jó-részt annak tulajdonítható, hogy a magyar társadalom nincs tisztában a kérdés nagy horderejével.* A Táj- és Népkutató Központ ezért most elkészítette a legrészletesebb birtoktérképet: arról egyszeri látásra bárki megállapíthatja a nagybirtok-túltengés következményeit.

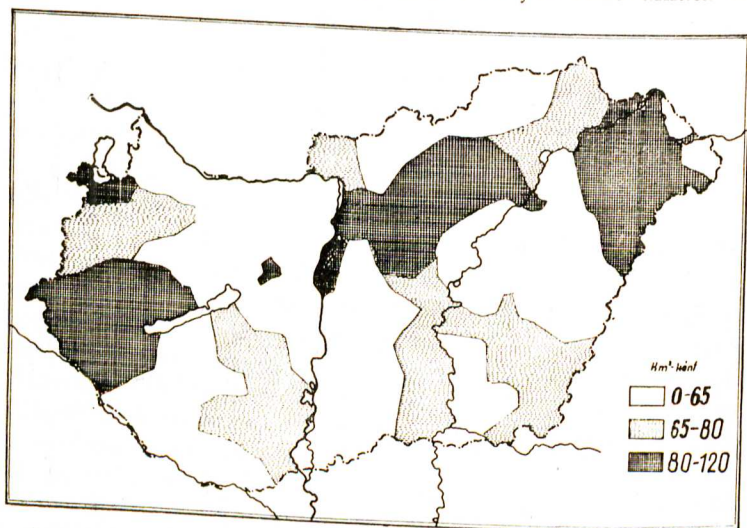
A térképen a nagybirtok alsó határát 500 katasztrális holdnál húztuk meg. A térképről jól leolvasható a nagybirtokok regionális elterjedése.

Összesen 3376 ötszáz holdon felüli nagybirtok van 5,234.148 kat. hold területtel. Ezzel szemben az öt holdon aluli törpe-birtokok száma 1,440.750 és a területe csak 1,933.345 kat. hold. A két véglet között az átmeneti birtokkategóriák sem kedvezőbbek, s így birtokmegosztásunk tagadhatatlanul feu-

dális színezetű — a száz holdon felüli birtokosok és bérlők 25.139 főnyi (családostul együtt) kis csoportja az ország területének majdnem a felét, 7,485.777 kat. holdat mondhat a magáénak — s gazdasági, társadalmi és szociális szempontból egyaránt tarthatatlan.

*

Agrártársadalmakban a terület és népesség egymáshoz való viszonyától függ — írja Kenéz Béla „Nép és föld” című ki-tűnő könyvében — az osztályalakulás helyes belső alkata és

1. CSONKAMAGYARORSZÁG MEZŐGAZDASÁGI NÉPSŰRŰSÉGE.

harmóniája. Amely agrártársadalomban a birtok kevesek kezén halmozódik össze, ezekkel szemben a földreéhes birtoktalanok nagy tömege és az örökös szolgaság érzésével dolgozó munkások hada állván: élessé lesz az osztályok ellentéte és áthidalhatatlanná is, mert az ilyen társadalomban nem alakulhatnak ki elegendőképpen az egyik osztályból a másikba átmenetet biztosító földbirtokformák; a közép- és a kisbirtok. A nincstelen tömegek számára felemelkedési lehetőség nincs. Az osztályok kötöttsége merevvé, osztályérdeket szolgálóvá teszi a jogot. A jogától és az emelkedés lehetőségétől megfosz-

tott alsó osztály reménytelen állapota elkeseríti, a vagyon el-
lenségévé teszi, de a föld és nép diszharmonikus viszonya
egyéb káros következményekkel is jár: *egyik oldalon a fény-
űzés túlzásaiba, élvezetek hajhászásába merülő, néhány embert
számláló legfelsőbb rendet teremt, a másik oldalon még a leg-
elemibb szükségletek kielégítésére is képtelenné teszi az embe-
rek százezreit, megritkítja a népességet és meglassítja a sza-
porodást . . .*

A terület és népesség egymáshoz való viszonyát a nép-
sűrűség jelzi. Magyarországon eddig csak az összes lakosság
figyelembevételével készült népsűrűségi kimutatás, illetve tér-
kép, mi megcsináltuk az *agrárlakosság népsűrűségi térképét*.
Három magas agrárnépsűrűségű terület van az országban:

I. Nyírség, II. Mátra-Bükkelja, Ceglédig, III. Zala.

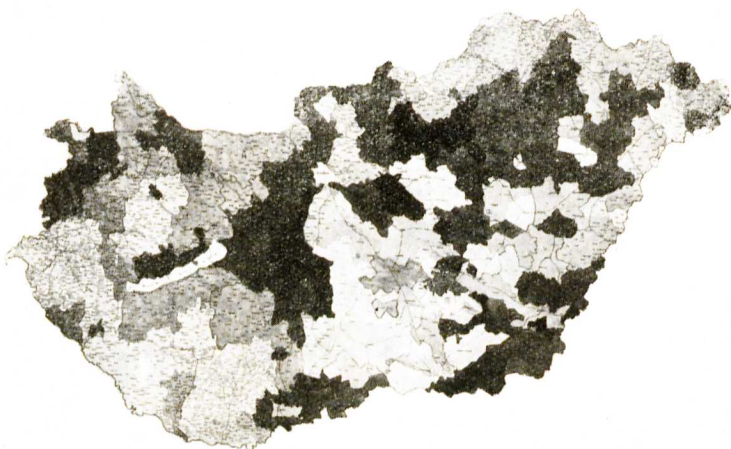
A Nyírség keleteurópai jellemvonásokban gazdag táj.
*Magyarországon itt van a legmagasabb szaporodás: átlag 20
ezreléken felül. A nagy szaporodás mellett nagyarányú analfa-
bétizmussal találkozunk. A Nyírségben emellett még a nyo-
morúság is igen nagy és az ortodox zsidók jelenléte; úgyhogy
a bukovinai és galíciai magas népsűrűségi tájakhoz teszik
hasonlóvá ezek a jelenségek.*

A Mátra és Bükk lejtőitől délre, a Ceglédig terjedő és
egyre keskenyedő tájnak magyar jellege és a Nyírségnél is
magasabb népsűrűsége van. *A tájat dinamikus élete, de egy-
ben az életformák sokfélesége, nagy proletártömegek, föld-
éhség és elvándorlás jellemzik. Valamikor a török háborúk alatt
itt zsúfolódott össze a lakosság, azok megszűnte után pedig
innen áradt szét az Alföldre és a Duna—Tisza-közére.*

*Zalában a túlfeszített életkeretekben erősen szaporodó
lakosság a jellemző. Ezen a területen a természeti adottságok
folytán az ősi táj viszonylag keveset változott. Ma is erdős,
ligetes, esős, dús növényzetű parktáj és ebben az eleven, tehát
rugalmas környezetben, melyet ellenség sem igen háborgatott,
a népszaporodás fontossága mind a mai napig fennmaradt.
A folytonos szaporodás azonban színültig megtöltötte, sőt ma
már túl is feszíti a kereteket és könnyen lehetséges, hogy végül
is szétveti azokat.*

A három magas népsűrűségű táj mellett sok a ritkán lakott
terület az országban. Így *elsősorban a tipikus nagybirtok-*

vidékek (Fejér, Komárom, Somogy, Moson dunántúli megyék, Tiszamente stb.) és az *egykes területek* (Ormánság, Sárköz), ahol a mostoha környezet és a *nagybirtokok halálgyűrűje* állította meg a szaporodást, vagy a *parasztleletforma csődje* borult rá sötét felleggként a bölcsőkre. Ritkán lakottak még az Alföld homoktól, víztől frissen hódított részei: például a Kis-Kunság és a Tiszántúl szikesei.

2. AZ AGRÁRPROLETÁROK (CESELÉDEK ÉS TÖRPEBIRTOKOSOK) ARÁNYA A MEZŐGAZDASÁGI NÉPESSÉGBEN. A sötét árnyalat 70%-osnál magasabb arányt jelez!

Agrárjellegű országunkban az iparforgalmi népesség csak a városokban tömörül, községekben elenyésző a számuk.

*

A lakosság regionális megoszlása után lássuk vertikális tagolódását — vagy közérthetően — társadalmi felépítését. *A magyar társadalom strukturális felépítéséről nagyon pontos képet kaphatunk a mindenkori népszámlálások foglalkozási statisztikájából.* Ugyanis ezek a felvételek az egyes foglalkozási főcsoportokon belül az „önálló“, „tisztviselő“ és „segéd-személyzet“ megkülönböztetéssel határozottan elkülöníthető kategóriákat állapítanak meg, amelyek alapját képezhetik az ilyen természetű vizsgálatoknak. Az önálló elemek akár mint földbirtokosok, gazdák vagy törpebirtokosok, akár pedig mint

gyártulajdonosok, kereskedők, iparosok stb. bizonyos kivételektől — alább látni fogjuk, hogy melyektől — eltekintve, *független egzisztenciák*. Ugyancsak különleges elbírálás alá esik a tisztviselők csoportja is. De a segédszemélyzet: a gazdaságokban, gyárakban és műhelyekben alkalmazott *művezetők, munkások, cselédek, szolgák, napszámosok és tanoncok* nagy tábora majdnem teljes egészében a *proletár-fogalom* alá sorolható. Ilyen meg gondolással a magyar társadalom strukturális felépítése foglalkozási főcsoportok szerint (keresőket és eltarottakat egyformán beleértve) az 1930. évi népszámlálás idevonatkozó adatai alapján a következő:

Foglalkozási főcsoport	Önálló	Tisztviselő	Segédszemélyzet
Östermelés	2,074.380	13.223	2,411.790
Bányászat	III	2.962	111.968
Ipar	629.416	84.325	1,169.516
Kereskedelem és ipar	226.010	109.370	139.679
Közlekedés	29.766	46.943	262.166
Polgári és egyházi közszolgálat	43.386	240.420	151.076
Véderő	—	13.141	59.400
Napszámos	—	—	122.338
Nyugdíjas és tőkepénzes	360.901	—	—
Egyéb	59.834	514	53.903
Foglalkozás nélkül	—	—	89.702
Házi cseléd	—	—	197.179
Összesen	3,423.804	510.998	4,768.717

Már ebből a nyers összesítésből kitűnik, hogy a magyar társadalom strukturális felépítése nagyon kedvezőtlen és a proletár-jelleg tagadhatatlan. A 8,688.319 főnyi lakosságból — az 1930. évet értve —: 3,416.804 az önálló (39,3%), 510.898 a tisztviselő (5,8%) és 4,760.616 a segédszemélyzet (54,9%). A végleges helyzet megállapításához azonban bizonyos korrigálásra van szükség, mert — mint már fentebb említettük — az „önálló“ rovatba a népszámlálásnál a nagybirtokosokat és kisiparosokat is beírták, ami a mi szempontunkból helytelen. A törpebirtokos és a kisiparos ugyanis hiába önálló egzisztencia a statisztikus szemében — aki csak ezt a tényt, már tudniillik az önállóságot veszi figyelembe —, ha gazdasági, társadalmi és szociális viszonyai olyanok, hogy

e tekintetben semmit sem különbözik az ipari, vagy mezőgazdasági munkástól, tehát nyugodtan közibük sorolható. Ezért az őstermelés 2,411.790 főnyi segédszemélyzete, akik alatt az önállók segítőcsaládtagjai, az összes gazdasági cselédek és az összes teljesen nincstelenek, vagy 0—1 kat. hold földdel bíró mezőgazdasági munkások értendőek, a következő módosítással egészül ki: az önállóaknak azokat a segítőcsaládtagjait (536.988 lélek), akiket a segédszemélyzethez sorolt a népszámlálási felvétel, le kell vonni a segédszemélyzethez sorolt létszámból, legyenek azok akár törpebirtokosok segítőcsaládtagjai, mert zavarnák a számítást; ellenben az összes 5 kat. holdon aluli birtokosokat és bérlőket (1,145.740 lélek) hozzá kell adni a segédszemélyzethez és így megkapjuk az agrárproletárok 3,020.532 főnyi teljes létszámát.

A nem-agrár lakosságnál az összes önállók száma 1,342.424. Ezek szintén nem tekinthetők teljes egészükben olyan egzisztenciáknak, amelyek minden vonatkozásban önállóságot és függetlenséget jelentenek, mert hiszen közülük alig néhány ezer, vagy legfeljebb tízezer tartozik a gyárosok, nagyobb iparosok, kereskedők, pénzemberek stb. irigyelt társaságába; a többiek: a falusi és városi kisiparosok és kiskereskedők anyagiilag nem mindig független és sok tekintetben már a proletáriátushoz közelálló nagy csoportot alkotnak. A falusi kovács, bognár, kádár, ács, lakatos, szíjgyártó, kőműves, szabó stb. bizony nagyon sokszor beáll napszámosnak, vagy elmegy aratni, csépelni, mert iparából nem tud megélni. De ha megmarad is egész éven át eredeti foglalkozásánál, még akkor sem számíthat olyan értelemben „önálló“ megkülönböztetésre, mint például egy gyáros, vagy nagyiparos, mert gazdasági, társadalmi és szociális viszonyai reménytelenül az alsó társadalmi réteghez húzzák és onnan nem tud szabadulni.

Mindezek előrebocsátásával a nem-agrár lakosság 1,342.424 főnyi önálló csoportjából, itt nem részletezhető számítások alapján 488.253 lelket le kell írunk és a nem-agrár segédszemélyzethez kell adnunk. A nem-agrár segédszemélyzet száma 2,348.837, amiből azonban le kell vonni a véderő 59.400 főnyi „segédszemélyzetét“ (altiszti és legénységi állományát), mert az mégsem tekinthető proletárnak... Végeredményben tehát a városi proletárok száma 2,697.978; néhány százezerrel keve-

sebb az agrárproletárokénál. Az elmondottakból pedig kitűnik, hogy 1930-ban a magyar társadalom struktúrája a következő volt: a 8,688.319 lakosból 2,399.511 az önálló, 510.898 a tisztviselő és 5,718.510 a proletár. (Volt még 59.400 katona is.) 1930 óta eltelt nyolc esztendő szaporodását is figyelembe véve: jelenlegi 9 millió lakosból 6 millió, a lakosság kétharmada proletár.

TŰZELŐS ÓL, TISZASZENTIMRE.

Foto: T. Egyetem Néprajzi Intézet.

3. RÉSZLET A TATAI JÁRÁS 1:25.000-ES GAZDASÁGI TÉRKÉPÉBŐL. Kocs—Környe—Bánhida vidéke. A kép középső részén kiugrik Környe német falu intenzív művelése. A nagybirtokok világos felületű külterjességre mutatnak.

AZ AGRÁRÉLETFORMA RÉSZLETES VIZSGÁLATA ÉS AZ ÚJ MAGYAR AGRÁRPOLITIKA.

A Táj- és Népkutató Központ törzsszemélyzete egyfelől saját módszer kifejlesztő programja keretében a Dunántúlon, másfelől a M. Kir. Öntözésügyi Hivatal megbízásából a Tiszántúlon két körülbelül 100.000 kat. holdnyi területen a legrészletesebb gazdasági vizsgálatokat végezte el. Ügyszólván dűlönkint, sőt az Alföldön parcellánként állapították meg a földmívelés munkaintenzitását, a gazdasági formákat, a forgórendszert, a birtoklás módját. A felvétel alapján készült 1 : 25.000 léptékű térkép szolgál majd a gyakorlati gazdasági tervezés és irányítás alapjául. A terület egyes határrészeit összehasonlíthatjuk egymással és a természeti viszonyok ismeretében sorra megállapíthatjuk, hogy mily különbségeket hoz létre a gazdasági rendszerek és a munkateljesítmények eltérő volta. Kétségtelenül kitűnik, hogy a német falvak meggazdagodásának a takarmánytermeléssel megalapozott állattenyésztés az előidézője, de fennáll ugyanez például Kunmadaras esetében is. Az is kitűnt vizsgálatainkból, hogy a falu feltörekvő rétegei az általuk frissen szerzett földbirtokokat — ha azok életképes nagyságúak — sokkal intenzívebben művelik, mint az ősi nagygazdaréteg.

Ehhez a helyszíni vizsgálathoz tartozik az összes gazdaságok megismerése üzemi és a belőle élők egzisztenciális viszonyai szempontjából. Erre a célra nem voltak elegendők a szokásos tág kategóriák („kisbirtokos“, 5—50 kat. holdasok stb.), hanem minden jellegzetes üzemcsoportot megismerve a következő öt kategóriába foglaljuk össze a mezőgazdasági népesség tömegeit:

I. *Agrárproletárok*: gazdasági cselédek, munkások, napzárások, földnélküliek és proletárfölddel bírók. *A megélhetés alapja a bérmunka.*

II. *Jövedelem-kiegészítésre szoruló gazdaságok:* a gazdaságok oly kicsinyek, hogy a családot nem tarthatják el, részemunkára (aratás, harmados föld stb.) szorulnak.

III. *A földben kifejezett létminimum körüliek:* ingatag önállóságukat néhány válságos esztendő, vagy párévi rossz termés veszélyezteti.

IV. *A jómódú kisgazdaságok.*

V. *Dekadens kisgazdaságok:* a rendelkezésre álló gazdasági kereteket nem használják ki. Haszonbérbeadás, extenzívítés, egykézés stb.

NASZÁLY

GAZDASÁGI CSOPORT.	A gazdaságok összes száma	Gazdaságok népessége		A GAZDASÁGOK MEGOSZLÁSA LŐ- ÉS TEHÉNÁLLOMÁNY SZERINT.														
		összesen	allagban	LŐ				TEHÉN		LŐ- ÉS TEHÉNÁLLOMÁNY								
				száma	száma	1	2	2 ^{száma}	összesen	száma	1	2	2 ^{száma}	száma				
I		298																
	Marósgazdasági munkás családok	340																
	2 - 4 k. helyk.	47	175	36	44	3			3	007	34	10	3			16	03	
II	4 - 7 "	16	57	36	12	4			4	03	11	3	2			7	04	
	7 - 8 "	10	32	32	7	3			3	03	7	2	1			4	04	
III	8 - 11 "	25	91	36	18	4	3		10	04	12	11	2			15	06	
	11 - 14 "	21	69	33	17	3			5	02	9	12				12	06	
	14 - 16 "	10	47	47	8		2		4	04	3	7				7	07	
V	16 - 20 "	13	55	42	7	2	4		10	08	1	11	1			13	10	
	20 - 26 "	8	30	37	3	1	4		9	11		7	1			9	11	
	26 - 30 "	2	9	45	1		1											
V	30 - 100 "	7	35	50					2	10						3	13	
												3	4			11	16	

Ezek a kategóriák más és más igényekkel lépnek fel az agrárpolitikával szemben. Az agrárproletáriátus hathatós szociálpolitikát igényel: a munkabér- és munkaidő-kérdés rendezését. A II. és III. kategória földet (akár bérletben, akár ingatag földön) igényel. A jómódú és törekvő kisgazdaságoknak népi kultúrpolitikára, népi közigazgatásra és arra van szükségük, hogy saját gazdasági irányításukba beleszólhassanak. A faluvezetés is őket illeti meg és nem a dekadens nagygazdaréteget, amely azt ma kizárólagosan bírja.

A tatai járásban a fenti kategóriákat kiértékeltek: összefoglalásként a következő eredményt nyújtjuk. Még a tatai járásban is, ahol pedig nem rekedtek meg az agrárproletártömegek, a népesség 50%-át is elérik, sőt túl is haladják. Szomorú

jelenség továbbá az is, hogy ezen túl a népességnek körülbelül egyharmada még a földhiánnyal küzködő kisgazdaságokhoz tartozik. Abban a községben, ahol a közelmúltban korlátlan földszerzés volt (*Dad*), a földhiánnyal küzködő kisgazdaságok egyrésze a jómódúak közé emelkedett, *ezzel a munkástömegek munkalehetősége egy évtizeden belül oly lényegesen emelkedett, hogy jelenleg munkáshiány van.* Ez a meggazdagodási folyamat azonban csak materiális haladás, amit az öntudatosodásnak, a polgárosodásnak és a kultúra haladásának is követni kell.

A nagybirtoktól fojtogatott *Naszály* községről készült tábla szomorú jelenségeket mutat: a községnek kerekén 1200 földműves lakosából körülbelül 800 proletár, mégpedig túlnyomórészen földnélküli munkás és cseléd. De még a földdel bíró kisgazdaságok nagyrésztében sincs se ló, se tehén. A gazdaságok zöme pedig éppen hogy csak tengődik a 7—8 holdas létminimumon. Ebben a községben legalább 70 gazdaságnak volna szüksége földre, ami — körülbelül 3—400 hold — bőven kitelt volna a falut szorosan körülölelő *Esterházy*-hitbizományból.

II. terem.

A KULTÚRTÁJ KIALAKULÁSA.

— *A Tiszamente élete az utolsó öt nemzedék alatt.* —

Ha a Tiszántúlnak Tiszalöktől Szolnokig terjedő részére gondolunk: síkság áll előttünk. A hegyes-dombos Dunántúlnak, de még az Alföld más, törmelék-kúpokkal tarkított területéhez viszonyítva is síkság. Ennek ellenére, ha szoros vizsgálat alá vesszük a területet: kisebb-nagyobb, egy-kétméteres emelkedések, kunhalmok váltakoznak nagy, széles síkságokkal, alacsony árterületekkel s fenék-mélyedésekkel. A Tisza mellett pedig löszös üledékek tábladarabjai, elhagyott folyómedrek, morotvák és délfelé, a löszös tábladarabok egyidejű kiszélesedésével — a félszigetszerűen észak felé nyúló Nagykunháton — egy lépcsőfokkal magasabb szintben fekvő s mind nagyobb számmal jelentkező futóhomokvonulatok válják egymást.

Ez a térképvizsgálat nagyszerűen érzékelteti az itten folyó küzdelmes élet egyes határköveit. Ugyanígy elevenedik meg az élet, ha a települési térképet nézzük. A régi árterületekből félsziget- és szigetszerűen kiemelkedő árvízmentes szintek vízfelőli nyúlványán ülnek hosszú sorban a falvak a Tisza mindkét oldalán. Miért éppen itt? A magyarázat egyszerű: az éltetőelem, a víz, nagy vonzó hatással volt rájuk. Bőséges táplálékot nyújtott gazdag halállományával és a rajtaélő vízimadarakkal. Az árvízmentes hát pedig nagyszerű legelő volt.

Ha a többi térképet is elővesszük, a természeti viszonyok változásával párhuzamosan az ezt kísérő tömegmozgalmak tárulnak fel előttünk: a II. József császár-korabeli és a művelési ágakat is feltüntető térképen még nagyon kevés a szántó. *A rét és a legelő dominál.* Szemlélésekor eszünkbe jut a sok szép történet a szilajpásztorokról és ridegállattartásról. Magunk előtt látjuk a híres hortobágyi vásárookra felhajtott gyönyörű gulyákat, méneseket.

Az 1848 körüli adatokat feltüntető térképen már *több* a szántó, de még mindig csak az árvízmentes szinteken. A térkép vizsgálatakor önkéntelenül arra az időre kell gondolnunk, amikor rohamosan tört előre az acélos magyar búza az európai piacon. Fokozatosan kezd kidomborodni az a különbség, amely a szántó és a legelő között mutatkozik. Európa éléstára letünk: érdemesebb búzát termelni, mint állatot tartani. *Nem elég már az árvízmentes szint a szántó számára*; előtérbe jut a lecsapolás, az árvízmentesítés gondolata.

A következő térkép (1900) már a lecsapolás utáni viszonyokat tünteti fel. Ezt a talajtérképpel összehasonlítva világosan kitűnik, hogy *a szántó először a jóminőségű, gazdag öntéstalajokon tör előre*, míg a partosabb, vagy lekopott, de fel nem töltött területeken, a szikeseken később: ma vívja harcát a magyar paraszt. Erről a küzdelemről nyújt képet az 1938-as szántó határát feltüntető térképnek a talajtérképpel való összehasonlítása.

Még színesebben, életszerűbben jelenik meg előttünk ez a kép, ha a birtokviszonyokat feltüntető térképet is magunk elé tesszük. A tömegmozgalmakat feltüntető térképen pedig a küzdelemnek méretei bontakoznak ki.

Nehéz egységbe fogni azt, ami át meg át van szöve ezerfelé ágazó szálakkal. Átsegít a Tisza a nehézségeken. Rányomta bélyegét az egész tájra; alakította és alakítja a táj külső képét az ember mellett a legjobban. Az ember igyekszik megfékezni és a maga számára elhódítani tőle a területet, de akkor meg újabb jelenséggel, újabb nehézségekkel és akadályokkal találja szemben magát. Ez az új jelenség a szík, amely éppen úgy veszi birtokba a termőterületet, mint ahogy az ember hódította azt el a Tiszától.

A szík új harcra hívja ki az embert. Először nem törődik vele: halászott, vadászott, állatokat tenyésztett. Amint szűkül a tér, levezeti a káros vizeket és ezzel feláldozza az egyik életető elemet. A víz partján élő embercsoportok egyike-másika egyéb életlehetőségek után is néz és határuk nagy küzdelem színterévé válik. (A község határán belül a kis- és nagybirtok harcára gondolunk. Kedvező fekvésű átkelőhelyeknél a forgalomba való bekapcsolódás hoz új elemeket, vagy a hadászati és stratégiai elvek teremtenek új helyzetet. A küzdelemben

VI. terem.

SZEMELVÉNYEK A FELVIDÉKI MAGYAR NYELVHATÁR TÖRTÉNETÉBŐL.

A magyarság a füves puszták és a változatos parktájak népe. Az erdőt mindekor szívesen átengedte a szlovákoknak és Kárpát-országoknak. Ha pedig helyenkint be is hatolt az erdőbe, sohasem települt benne magasabbra a tölgyerdő területénél. Minthogy pedig a növényzet eloszlásának szigorú természeteti okai vannak (pl. domborzati és éghajlati okok stb.), ezek közvetve a magyarság nyelvhatárában is érvényesülnek, s a nemzetiségi térképről is visszatükröződnek. Az Alföldből mcredeken kiemelkedő hegységek egyúttal éles éghajlati és növényzeti határok. Bennük határozottan és biztosan elkülönülnek a két nép letelepülésére kedvező tájak. Ezzel szemben a folyók völgyeiben lassabban emelkedik a térszín, az éghajlat és a növényvilág fokozatosan változik: itt nincs semmi, ami biztos határt szabna a népek elterjedésének. Ezért van az, hogy a hegyek oldalán évszázadok óta változatlan a nyelvhatár, a völgyekben pedig állandóan hullámzik föl-alá, néha évtizedről évtizedre.

Ezt a természeteti adottságot meghatványozza az a tény, hogy a közlekedés a völgyekben bonyolódik le. Ezeken szállítja a kereskedő az áruját, ezeken vonulnak végig a hadseregek, a hódító és menekülő népek. Itt a népfajok keverednek egymással. Sűrűn váltakoznak a különböző nemzetiségű falvak, s kevert még az egyes községek népessége is. Az erősebb, a szaporább nép a Vág és a Hernád völgyén tör előre: a magyarság észak felé, a szlovákság dél felé. A XVI. században Nyitra fölött futott a magyar nyelvhatár, s magyarok iaktak fei egész Bártfáig. A török- és kurucvilágban vérét vesztett magyarság lépésről lépésre hátrált a völgyeken lehúzódo szlo-

vákok és Kárpát-országok elől egész a Bach-korszak végéig. Csak a múlt század végén kapott újra erőre a magyarság s kezdte lassan visszahódítani elvesztett népi területeit. Ennek a folyamatnak a világháború vetett véget, s a húszéves cseh elnyomatás egykettőre eltüntette az előző félszázados fejlődés minden eredményét.

Ez a magyar nemzet számára egy jellegzetesen küzdelmes folyamat bő megvilágítást kap azokban a térképsorozatokban, amelyek egykorú népszámlálások, összeírások, név-clemezések alapján mindenkor községi részletességgel készültek. A térképek részei voltak a közelmúlt magyar-cseh tárgyalásai anyagának. Jelentőségében messze kiemelkedik közülök az 1910-es népszámlálás alapján készült 1 : 200.000 léptékű nemzetiségi és települési térkép, amely már egy 50 lelkes csoport elhelyezkedésével is törődik.

TISZASZENTIMRE.

Foto: T. Egyetem Néprajzi Intézet.

AZ INGÓ TŐKE URAI.

A feudalizmus mellett nagy problémája az ország gazdasági és szociális életének a nagykapitalizmus, amely bizonyos tünetekből észlelhetően Magyarországon egészen feudális színezetet vett fel. Ez nemcsak abban mutatkozik, hogy a kapitalista tőkeorganizáció mindegyikében szép számmal szerepelnek a feudális birtokok tulajdonosai, hanem abban is, hogy a nagy-tőke-organizációk rendszerint egy-két fináncmágnás-család (Hatvany-Deutsch, csepeli Weiss, Madarassy-Beck, szurdai Szurday, bégavári Back stb.) kapitalista jellegű hitbizományát képezik, ha jogilag nem is, de ténylegesen igen. Űgyszólván családi részvénytársaságok tömkelegét jelenti minden nagyobb tőkeorganizáció.

A magyar kapitalista vállalatok összefüggéseit feltüntető kiállítási diagrammunk, amelyet a Kallós-Kompasz 1937—38. évi III—IV. kötete és ugyanannak 1938—39. évi I—II. kötete alapján készítettünk el, a gazdasági élet titkaiban járatosoknak valószínűleg csak ismert dolgokat mutat. Ámbár nekik is újszerű a vizuális kép. Remélhetőleg annál érdekesebb lesz ez a grafikus ábrázolás a laikusok és tájékozatlanok számára, mert eléggé szemléltetően mutatja a nagy tőkecsoportok összefüggéseit, illetve kapcsolatait.

Ábrázolásunk módszere a következő: A vertikális tengely (felülről lefelé) vonalában a *tőkeerő* — a legutolsó évi vagyonmérleg bruttó főösszege — szerint tüntetjük fel a vállalatokat. A horizontális tengely (balról jobbra) vonalában pedig következnek a *bankok*, *biztosítók*, valamint a *különböző szakma* szerint csoportosított *ipari és kereskedelmi üzemek*. Ábrázolásunkban elvileg szerepel minden 100.000 P-n felüli vagyonmérleggel bíró vállalat. Gyakorlatilag a 100.000 P-n felüli vállalatok közül kihagytuk az ú. n. *bérbázis*- (öröklakás stb.)

részvénytársaságokat és szövetkezeteket. Ezek közül, valamint a 100.000 P-n aluli vállalatok közül csak azokat vettük be, amelyek valamelyik nagyobb tőkeérdekeltség érdekkörébe tartoznak.

Ebben az ábrázolásban a kilenc vezető budapesti pénzügyintézet és azoknak összes érdekeltségei egy-egy meghatározott színnel nyertek feltüntetést. Mégpedig: a Magyar Általános Hitelbank *piros*, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank *sárga*, a Magyar Leszámitoló és Pénzváltó Bank *lila*, a Pesti Hazai Takarékpénztár *barna*, a Magyar Országos Központi Takarékpénztár *narancs*, a Magyar-Olasz Bank *sötétkék*, az Angol-Magyar Bank *világoskék*, a Belvárosi Takarékpénztár *rózsaszín*, az Altruista Szövetkezetek (OKH) *zöld*. Azok a kisebb tőkeérdekeltségek, amelyek megállapíthatólag a fenti pénzügyintézetek közül egyiknek az érdekkörébe sem tartoznak, megfelelő színjelzést nem kaptak. Azoknál a bankvállalatok pénzügyintézeti jellező jelző téglalap, illetve a kereskedelmi és iparvállalatot jelző háromszög *kitöltetlen* marad.

Az egymással való érdekközösségek részint a Kallós-Kompasz feltüntetése, részint legalább két-három igazgatósági tag azonossága esetében vettük megállapítottunk.

A grafikonnak legfőbb tanulsága az, hogy *Magyarországon számottevő termelési ág és vállalat csak a Hitelbank és a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank érdekkörében egzisztálhat*. A többi kilenc pénzügyintézetnek is jut valami, de ez meg sem közelíti ennek a két vezető nagybanknak rendkívüli, úgyszólván az ország minden részére és termelési ágára kiterjedt érdekeltségi hálózatát. E körül a két nagy pénzügyintézet körül csoportosult vállalatok adják az ország népének a szentet, a cukrot, a lisztet, a kenyeret, a villamosáramot, a kultúrát, a papírt és azt lehet mondani mindent. Mindezeknek a megállapításához elegendő csak egy röpké pillantást vetni a kimutatóasainkra.

Újszerű kutató munkánknak érdekes és keserű tanulságai vannak. Például érdekes tanulság a *Csongrádvármegyei cukorgyár r.-t.*, valamint a *Deutsch Ignác és Fia* cég esete.

A Csongrádvármegyei cukorgyár r.-t., amelynek a Kallós-Kompaszban megjelent adatait külön táblán is kivetítettük, a Kompasz tanúsága szerint 44.552 P nyereséget mutatott fel az

1936. évi üzletében. A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank érdekeltsége. De a Magyar cukoripar r.-t. — a Hitelbank — is érdekelt. Kétségtelen tény, hogy bár Csongrádvármegyei cukorgyár r.-t. van, maga a gyár sehol sincs. Hasznot azonban boldog részvényeseinek részvényenkénti 6 pengő osztalékkal — amely egyes években 15 pengőre is felemelkedett — ténylegesen hajt. De hogy milyen termelő munka folyománya-képen, azt nem tudjuk.

Ügyszólván minden mezőgazdasági vonatkozású vállalatban szerepel a *Deutsch Ignác és Fia* budapesti cég. A telefonkönyvben a következő a címe: Deutsch Ignác és Fia Havany-Deutsch Iroda, báró Hatvany-féle gazdaságok anyagbeszerző irodája.

A keserű tanulság pedig az, hogy az ú. n. agrár-altruista szövetkezeti központok egyes igazgatósági tagjai és exponált vezetői a többi nyolc vezető budapesti pénzintézet majdnem mindegyikének egyes alapításaiban és érdekeltségeiben, mint igazgatósági tagok szerepelnek. Vagy egyes ilyen vállalatok közös alapításai, vagy érdekeltségei a nagybankoknak és az agrár-altruista központoknak.

*

Anélkül, hogy részletekbemenően vázolnánk a problémát: e rövid ismertetés az agrárprogram mellett a tőkére is fel akarja hívni a figyelmet, mert az új, áldozatokat követelő reformok alól a pénzérdekeltségek, az ingó tőke urai sem mentesülhetnek.

III. terem.

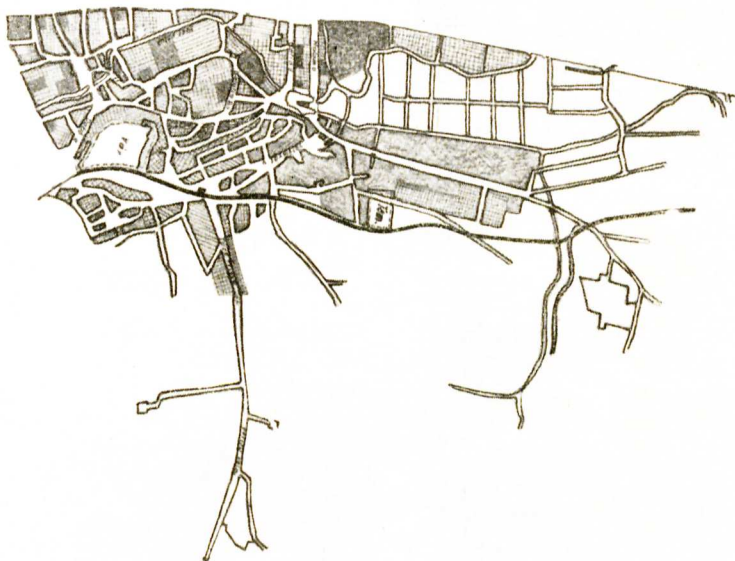
A MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET VÁROSFELVÉTELI MUNKÁJA.

Az intézetben folyó felvételi munka célja a magyar városok városias jellegének megállapítása. A figyelembe vehető szempontok közül a legjellemzőbbeket — a város beépített-ségének mértékét és minőségét, az úthálózatot, továbbá a város műszaki ellátottságát (vízvezeték, csatornázás, villany, közlekedés) — vettük alapul.

A munka legelső feltétele az egységes mértékű és a jelenlegi állapotnak megfelelő térkép. A rendelkezésre álló sokféle térképet fotografikus úton kellett az 1 : 10.000 méretre nagyítanunk vagy kicsinyítenünk. A most már egységes mértékű térképekről *vaktérképeket* rajzoltunk, az ezekről készült fénymásolatokat két-két felvételi lapra daraboltuk, melyek közül az elsőre az épületeket, másodikra az út- és járdaburkolatokat vettük fel.

A helyszíni felvételeket intézetünk munkatársai végezték a helyi hatóságok tudtával és sok esetben támogatásával. Az első feladat az eredeti térkép elkészítése óta beálló változások berajzolása volt. Az út- és járdaburkolatok felvételénél megkülönböztetünk első-, másod-, harmadosztályú burkolatot, és jelöltük a kiépítetlen földutakat. A másik felvételi lapon telkenként feltüntettük a *beépítési módokat*, így többemeletes, egyemeletes, földszintes, zártsorú és szabadonálló, jobb minőségű és ideiglenes s végül falusias jellegű házakat különböztettünk meg. Külön jelöltük a *zöld területeket* (parkok, temetők, sportpályák), gyár- és ipartelepeket, pályaudvarokat. Ezenkívül még a *city-jellegű városrészeket*, ahol egész utcasort elfoglaló nyílt üzletek vannak. Megállapítottuk a *közművekkel ellátott területek* határait és a közlekedési eszközök útvonalait is.

Mindezeket, a helyszínen — a városterületeket utcáról-utcára bejárva — gyűjtött adatokat az Intézetben a városi térképekre átvezettük s így a város beépítettségéről, útviszonyairól és műszaki ellátottságáról pontos, a jelenlegi állapotnak megfelelő képet kaptunk. A beépítettség és útburkolati viszonyok alapján értékelhetjük a külső városképet egy 12 kategóriás értékkálával, ahol az I-es (többszemeletes cityjellegű beépítés és I. osztályú útburkolatok) és a XII-es (falusias beépítés,

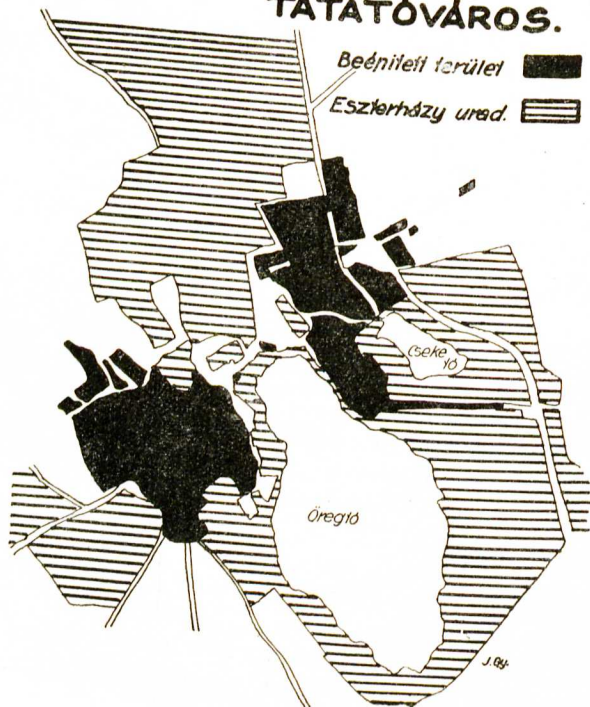
6. EGY LAP A HELYSZÍNI VÁROSFELVÉTEL BŐL. (EGER.)

földes út) kategóriák közé *minden elképzelhető esetet* besoroztunk. Ugyanilyen módon értékeljük a város technikai ellátottságát, egy hétkategóriás értékkála segítségével, ahol az I-ső fokozat jelenti a teljes műszaki ellátottságot és azt, hogy legfeljebb 100 m-re fekszik valamilyen közlekedési eszköz útvonalától, a VII-ik fokozat pedig a közüzemek és közlekedési lehetőségek teljes hiányát jelenti. *A városok ily módon kiértékelte térképeiről most már egészen pontosan meghatározhatjuk, hogy azok mily mértékben városiasodtak.* Igazságosan

rangosorolhatjuk is városainkat azon az alapon, hogy mekkora hányaduk tartozik a fejlettséget jelentő kategóriákba. *Mindenemű fejlesztési politikának pedig nemcsak mértékét, hanem tervezési alapját is szolgálják eredeti térképeink.*

Vizsgálatainkat a városokon kívül kiterjesztettük a 10.000 lélekszámnál nagyobb nagyközségekre és zárt településekre is, mégha azok közigazgatásilag meg is vannak osztva (pl. Felsőgalla, Tatabánya, Bánhida vagy Ózd, Bolyok, Sajóvárkony stb.). Kiterjeszkeztünk a nagyobb városokká összeépült községek vizsgálatára is (pl. Miskolccal Diósgyőr és Hejőcsaba). A vizsgálandó terület kijelölése Budapest környékén a közlekedési, népesedési és foglalkozási adatok alapján történt. Budapesttől 1 óra személyvonati menetidő távolságra eső 113 község közül kiválogattuk azokat, amelyeknek kapcsolata a fővárossal a fentebbi szempontok szerint nyilvánvaló és ezeknek a vizsgálatával is foglalkoztunk.

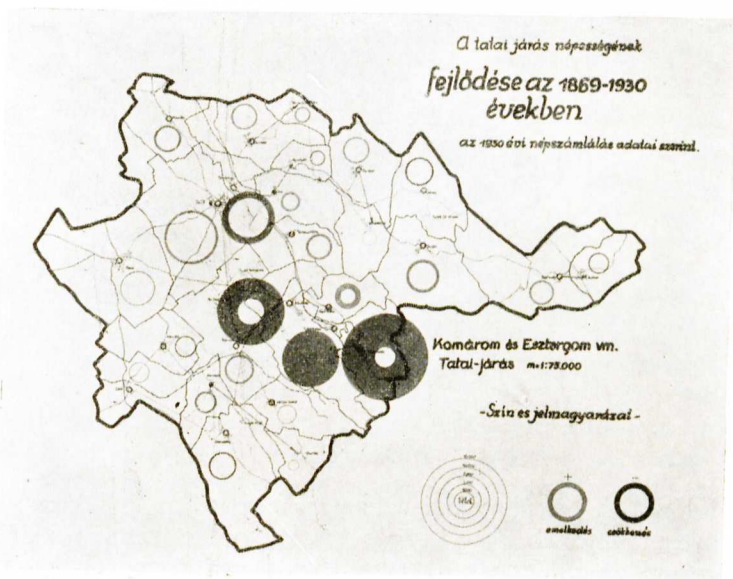
TATATÓVÁROS.

IV. terem.

A KÖZIGAZGATÁS ÉS AZ EMBEREK.

A közigazgatási megismerésnek és problémamegoldásoknak új utaira és eszközeire mutat rá a kiállítás fenti címmel jelzett része. A Magyar Közigazgatástudományi Intézet behatóan

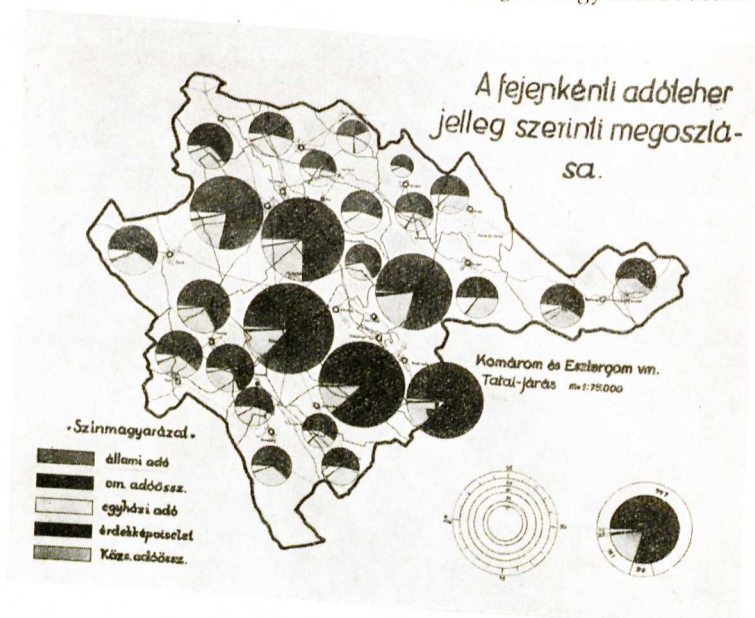

(a)

7. a. b. A TATAI JÁRÁS TÉNYMÉGÁLLAPÍTÓ VIZSGÁLATÁNAK KÉT TÁBLÁJA.

foglalkozott a probléma másik felével is: vizsgálta a közigazgatást felülről, a legfőbb vezetés szempontjából. Azt, hogy az egész közigazgatás alulról, a közönség nézőszögéből hogyan fest, a tatali járásban teljes alaposággal vizsgáltuk, azt teljesen átvilágítottuk. Erről a munkáról a kiadás előtt álló: „A köz-

igazgatás és az emberek. Ténymegállapító jelentés és átszervezési javaslat a tatai járás közigazgatásáról“ tanulmány kutatási munkájával fog a Magyar Közigazgatástudományi Intézet beszámolni. Ilymódon az összes adottságok figyelembevételé-

(b)

vel tudjuk megállapítani azokat a feladatokat és követelményeket, amelyek előtt a közigazgatás egy járásban ma, a XX. században áll. Ennek következtében tisztában vagyunk az ott élő 71.740 léleknek minden kérdésével. A ténymegállapítás azonban csak a diagnózis. Elkészítettük a terápiára vonatkozó javaslatokat is. Az egyik térkép feltünteti a közigazgatás fejlesztésére végrehajtott és a még végrehajtásra váró javaslatokat.

A KÖZIGAZGATÁS ÉS A KORMÁNY.

Állami és önkormányzati közigazgatás közt éles határvonalat, komoly szétválasztást vonni nem lehet és nem is kell. Nem pedig azért, mert a kettőnek a tárgya is, a célja is ugyanaz, *az ember*, akit nem lehet parcellázni állam és város (falu) közt. Az állami és önkormányzati közigazgatás költségeit egyaránt ő viseli a maga egyetlen jövedelméből. Az állami és önkormányzati közigazgatás intézkedéseit az átlagállampolgár, a névtelen magyar, nem is tudja szíjjelválasztani, mert az állami közigazgatás is csak a helyhatóságokon keresztül tud érintkezni a közönséggel, és a helyhatósági intézkedésekkel szemben beadott jogorvoslatainak elbírálása is állami hatóságoknál végződik. Nincsen tehát külön állami és külön önkormányzati közigazgatás, hanem a valóságban *egyetlen összefüggő közigazgatás van, a magyar közigazgatás*. Az állami és önkormányzati közigazgatás közt van munkamegosztás, de az embereket kiszolgálni csak a magyar közigazgatás tudja. Ezt az egységes, egész közigazgatást lehet két szempontból nézni: *felülről*, ez a kormány, az apparátus szempontja, és *alulról*, ez a közönség, az emberek szempontja. De mind a kettő az egész közigazgatást nézi, a kormány, amelynek az önkormányzati közigazgatás sem közömbös, és arra szüksége van, és az emberek is, mert a sorsuk nemcsak az önkormányzattól, hanem az államtól is nagyon függ.

A ténymegállapítás módszere a közigazgatásnál arra a megfigyelésre vezet, hogy a közigazgatás eredményei igen különbözők, a kezdeményezés egyenlőtlen, a tisztviselők szorgalmasak, de a problémák nagyrésze megoldatlan, az egyes szakigazgatási ágak érdeklődése változó. *Ez azt jelenti, hogy a közigazgatás személyzete általában jó, de a vezetésnek, s főleg a központi vezetésnek vannak hiányai*. Tudományos módszerekkel már a külföldön is megállapították, hogy nagy

szervezetek működésének eredményessége több mint 50%-ban a vezetéstől függ. Ez így van a háborúban, így van a gazdasági életben, és így van a közigazgatásban is. További vizsgálat kimutatja a központi vezetés tökéletesítésének, a közigazgatási apparátus eredményes cselekvése biztosításának eszközeit. Ezeknek összefoglalása egy olyan vezérkarnak a közigazgatás szervezetébe való beillesztése, amelyen minden nagy szervezet vezetésében nélkülözhetetlen. Ez lenne a közigazgatási vezérkar, amelynek létesítése nélkül a közigazgatási diagnózis a kiállításunk módszereivel fejleszthető, de a terápia nem lesz kielégítő.

TISZADERZS.

Foto : T. Egyetem Néprajzi Intézet.

